

ТЕМА 2. НЕЗАЛЕЖНІСТЬ, КОМПЕТЕНТНІСТЬ ТА БЕЗСТОРОННІСТЬ У ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВНИКА

План:

1. Поняття та сутність принципу незалежності правника
2. Гарантії забезпечення незалежності правника в Україні
3. Компетентність як етична вимога до діяльності правника
4. Професійний розвиток та підвищення кваліфікації як етичний обов'язок
5. Безсторонність як основа справедливого здійснення професійних обов'язків
6. Запобігання упередженості в професійній діяльності
7. Незалежність та безсторонність у діяльності суддів, прокурорів та адвокатів: спільне та відмінне
8. Порушення принципів незалежності, компетентності та безсторонності: наслідки та відповідальність

Перелік ключових термінів і понять: незалежність правника, зовнішня незалежність, внутрішня незалежність, гарантії незалежності, компетентність правника, професійні знання, професійні навички, професійний розвиток, підвищення кваліфікації, безсторонність правника, об'єктивна безсторонність, суб'єктивна безсторонність, упередженість у діяльності правника, конфлікт інтересів, відвід та самовідвід, адвокатська таємниця, професійна етика правника, дисциплінарна відповідальність, органи правничого самоврядування, етичні кодекси правничих професій.

Питання для самоконтролю:

1. Що таке незалежність правника та які її основні аспекти?
2. Які існують гарантії забезпечення незалежності адвоката в Україні?
3. Як співвідносяться поняття «зовнішня незалежність» та «внутрішня незалежність» правника?
4. Які основні складові компетентності правника?
5. Як професійний розвиток та підвищення кваліфікації пов'язані з етичними обов'язками правника?
6. Що розуміють під безсторонністю правника та які її основні аспекти?
7. Які існують механізми запобігання упередженості в діяльності правника?
8. У чому полягає відмінність реалізації принципу незалежності у діяльності суддів, прокурорів та адвокатів?
9. Які дисциплінарні стягнення можуть бути застосовані до правників за порушення принципів незалежності, компетентності та безсторонності?
10. Яка роль інституту відводу та самовідводу у забезпеченні безсторонності правника?
11. Які виклики для незалежності правників існують у сучасній Україні?
12. Які форми підвищення кваліфікації передбачені для різних правничих професій?
13. Що таке конфлікт інтересів і як його уникнути в професійній діяльності правника?

14. Які нормативно-правові акти закріплюють вимоги щодо незалежності, компетентності та безсторонності правників?

15. Які наслідки може мати порушення принципів незалежності, компетентності та безсторонності у діяльності правника?

Тести для самоконтролю:

1. Який принцип визначає свободу правника від будь-якого зовнішнього впливу, тиску чи втручання у професійну діяльність?

- а) Законність
- б) Незалежність
- в) Конфіденційність
- г) Професіоналізм

2. Яка складова незалежності правника визначається як моральна та психологічна свобода від упереджень, стереотипів та особистих інтересів?

- а) Зовнішня незалежність
- б) Внутрішня незалежність
- в) Процесуальна незалежність
- г) Інституційна незалежність

3. Який документ визначає незалежність адвокатури як конституційний принцип?

- а) Закон України «Про судоустрій і статус суддів»
- б) Закон України «Про прокуратуру»
- в) Конституція України
- г) Кримінальний процесуальний кодекс України

4. Який етичний принцип передбачає наявність у правника достатніх знань, навичок та досвіду для виконання професійних обов'язків?

- а) Безсторонність
- б) Компетентність
- в) Добросовісність
- г) Конфіденційність

5. Як часто адвокат повинен підвищувати свою кваліфікацію згідно з українським законодавством?

- а) Не менше одного разу на рік
- б) Не менше одного разу на три роки
- в) Не менше одного разу на п'ять років
- г) На власний розсуд

6. Який аспект безсторонності правника пов'язаний з відсутністю конфлікту інтересів та фінансової зацікавленості у результаті справи?

- а) Суб'єктивна безсторонність
- б) Об'єктивна безсторонність
- в) Професійна безсторонність
- г) Інституційна безсторонність

7. Який з наведених нижче документів закріплює компетентність як одну з шести основних цінностей судді?

- а) Кодекс професійної етики судді
- б) Бангалорські принципи поведінки суддів

в) Закон України «Про судоустрій і статус суддів»

г) Правила адвокатської етики

8. Які наслідки для адвоката може мати порушення принципів незалежності, компетентності та безсторонності?

а) Лише попередження

б) Лише штраф

в) Позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю

г) Виключно цивільно-правова відповідальність

9. Який орган здійснює дисциплінарні провадження щодо суддів?

а) Верховний Суд

б) Вища рада правосуддя

в) Міністерство юстиції України

г) Кваліфікаційно-дисциплінарна комісія суддів

10. Який вид упередженості виникає внаслідок фінансової зацікавленості чи залежності правника?

а) Особиста упередженість

б) Ідеологічна упередженість

в) Економічна упередженість

г) Професійна упередженість

11. Згідно з українським законодавством, як часто суддя повинен проходити підготовку для підтримання кваліфікації?

а) Щороку

б) Не менше одного разу на два роки

в) Не менше одного разу на три роки

г) Не менше одного разу на п'ять років

12. Який механізм забезпечує запобігання упередженості в судовому процесі?

а) Інститут відводу та самовідводу

б) Адвокатська таємниця

в) Імунітет судді

г) Судова присяга

13. Яка особливість принципу безсторонності у діяльності адвоката?

а) Адвокат має бути завжди абсолютно безстороннім

б) Адвокат не має бути безстороннім у справі клієнта, він зобов'язаний відстоювати інтереси клієнта

в) Адвокат не зобов'язаний дотримуватись принципу безсторонності

г) Адвокат повинен бути безстороннім щодо власного клієнта

14. Який документ встановлює вимоги щодо компетентності для прокурорів в Україні?

а) Закон України «Про прокуратуру»

б) Кодекс професійної етики та поведінки прокурорів

в) Конституція України

г) Правила прокурорської етики

15. Який найсуворіший вид дисциплінарного стягнення може бути застосований до адвоката за порушення принципів незалежності, компетентності та безсторонності?

- а) Догана
- б) Штраф
- в) Позбавлення права на заняття адвокатською діяльністю
- г) Тимчасове зупинення права на заняття адвокатською діяльністю

Практичні завдання:

1. Проаналізуйте положення Правил адвокатської етики та Кодексу професійної етики та поведінки прокурорів щодо забезпечення незалежності та безсторонності. Складіть порівняльну таблицю спільних та відмінних положень.

2. На основі практики Європейського суду з прав людини (2-3 справи на вибір) дослідіть, як Суд трактує поняття «незалежність» та «безсторонність» судді. Підготуйте аналітичну довідку.

3. Розробіть проєкт внутрішньої політики адвокатського об'єднання щодо запобігання конфлікту інтересів та забезпечення незалежності адвокатів.

4. Проведіть опитування серед 10-15 практикуючих правників (суддів, адвокатів, прокурорів) щодо основних викликів для їхньої незалежності та безсторонності в сучасних умовах. Узагальніть результати та запропонуйте шляхи вирішення виявлених проблем.

5. Розробіть план підвищення кваліфікації для адвоката на рік, який би відповідав вимогам чинного законодавства та забезпечував підтримання належного рівня компетентності.

6. Проаналізуйте 3-5 рішень кваліфікаційно-дисциплінарних комісій адвокатури щодо притягнення адвокатів до відповідальності за порушення принципів незалежності, компетентності та безсторонності. Узагальніть основні тенденції та зробіть висновки.

7. Складіть опитувальник для самооцінки правником рівня своєї компетентності та визначення потреб у професійному розвитку.

Теми доповідей для презентації на практичному занятті:

1. Міжнародні стандарти незалежності адвокатури та їх імплементація в законодавство України.

2. Роль органів правничого самоврядування у забезпеченні незалежності правничих професій.

3. Конфлікт інтересів у діяльності правника: поняття, види та способи запобігання.

4. Порівняльний аналіз вимог щодо компетентності у різних правничих професіях.

5. Підвищення кваліфікації правників: порівняльно-правовий аналіз українського та європейського досвіду.

6. Когнітивні упередження та їх вплив на прийняття рішень правником.

7. Незалежність та безсторонність суддів: практика Європейського суду з прав людини.

8. Вплив соціальних медіа на незалежність та безсторонність правників.

9. Економічна незалежність правника як гарантія його професійної незалежності.

10. Психологічні аспекти забезпечення безсторонності у діяльності правника.

11. Дисциплінарна відповідальність за порушення принципів незалежності, компетентності та безсторонності: аналіз практики.

12. Виклики для незалежності правників в умовах воєнного стану.

Ситуативні задачі:

1. Адвокат Петренко отримав пропозицію представляти інтереси ТОВ «Альфа» у спорі з ТОВ «Бета». У ході підготовки до справи з'ясувалося, що рік тому Петренко надавав юридичну консультацію директору ТОВ «Бета» з питань, пов'язаних із предметом спору, хоча формально договір про надання правової допомоги не укладався. Петренко вважає, що оскільки договір не укладався, а консультація була усною та короткою, то конфлікту інтересів немає, і він може представляти ТОВ «Альфа».

Оцініть ситуацію з точки зору дотримання принципів незалежності та безсторонності. Чи є у діях адвоката ознаки порушення етичних принципів? Які наслідки може мати таке рішення для адвоката? Як адвокат має діяти в такій ситуації?

2. Суддя Іваненко розглядає справу про розірвання договору між ТОВ «Промінь» та ПП «Світанок». Під час розгляду справи голова правління ТОВ «Промінь» надіслав на особисту електронну пошту судді матеріали, які, на його думку, підтверджують правоту позиції товариства, а також запросив суддю на урочистий захід з нагоди ювілею компанії як «шановану людину в місті». Суддя Іваненко вирішив не повідомляти сторони про отримані матеріали, не приєднувати їх до справи і не йти на захід, але продовжив розгляд справи.

Оцініть дії судді з точки зору дотримання принципів незалежності та безсторонності. Чи є підстави для відводу судді у цій ситуації? Як повинен був діяти суддя? Які наслідки можуть бути для судді та для розгляду справи?

3. Адвокат Коваленко спеціалізується на справах з інтелектуальною власністю. До нього звернувся потенційний клієнт з проханням представляти його інтереси у складній патентній суперечці. Адвокат розуміє, що має недостатньо знань та досвіду в конкретній вузькій сфері, якої стосується спір, але боїться втратити клієнта та гонорар. Він вирішує взяти справу, розраховуючи на те, що зможе швидко опанувати необхідні знання паралельно з веденням справи.

Чи відповідає така поведінка адвоката принципу компетентності? Які ризики виникають для клієнта та для самого адвоката? Які варіанти дій є етично прийнятними для адвоката в цій ситуації? Які вимоги щодо компетентності та професійного розвитку встановлені Правилами адвокатської етики?

4. Прокурор Сидоренко підтримує державне обвинувачення у кримінальному провадженні проти громадянина Х., який обвинувачується у вчиненні крадіжки. У процесі судового розгляду прокурор отримує нові

докази, які ставлять під сумнів вину обвинуваченого. Водночас керівник місцевої прокуратури, який особисто зацікавлений у результатах справи, натякає прокурору, що він очікує обвинувального вироку та просить «не звертати увагу» на ці нові докази.

Як повинен діяти прокурор у цій ситуації, дотримуючись принципів незалежності та безсторонності? Які гарантії незалежності прокурора передбачені законодавством? Яку відповідальність може нести прокурор, який приховує докази на користь обвинуваченого? Як прокурор може захистити свою незалежність у цій ситуації?

5. Суддя Петрова розглядає справу про стягнення боргу за кредитним договором. Після передачі справи судді, але до початку її розгляду, відповідач створив у соціальних мережах групу «За справедливий суд», де оприлюднив приватні фотографії судді, її контактні дані, а також припущення щодо її корумпованості. Також відповідач організував пікет біля приміщення суду з вимогою відсторонити суддю від справи. Суддя відчуває тиск та психологічний дискомфорт, але не бачить формальних підстав для самовідводу.

Чи вплинули описані дії на незалежність та безсторонність судді? Чи є підстави для самовідводу судді? Які механізми захисту незалежності судді передбачені законодавством у таких ситуаціях? Як повинна діяти суддя у цій ситуації?